

LEGEN FREM

**Workshop v. Ditte Winther-
Lindqvist småbørnskonferencen
DPU**

program

- Hvorfor er legen så vigtig for børns udvikling, læring og livsduelighed?
- Det pædagogiske og fysiske legemiljø - de voksnes rolle

Hvad er leg?

- **LEGEN**
- **Bestemt aktivitet**
- **”Laden som om”**

Legen er målet i sig selv

- **DET LEGENDE**
- **En måde at være i verden på**
- **”hvad nu hvis? tænkning”**
- **Kan knyttes til alle aktiviteter**

Legens forskellige former

- **Genstandsrettet og parallel leg**
- **Bevægelsesleg og den fysiske leg**
- **Konstruktionsleg**
- **Rolle i handlingen**
- **Den sociale fantasileg**
- **Regel-leg og spil**

Mange veje til udvikling

- Forskellige former for leg, bidrager til forskellige sider af udviklingen
- Det er fantasilegen der er bedst undersøgt og den jeg fokuserer på
- Den frie leg skal vi værne om af flere grunde:
 - legens egenværdi for barnet
 - Barnets læring og udvikling

Nyeste forskning

- Børn der har gået i daginstitutioner der er legebaserede (fri leg) klarer sig bedre i skolen (bl. a. i matematik, sprog og science) end børn der har gået i daginstitutioner der laver skoleaktiviteter... (Sommer 2015)
- Hvad er det ved legen der er så godt?

Hvorfor er fantasilegen vigtig?

- I legen bliver man til som person for sig selv og andre (i virkelig og symbolske varianter)
- I legen lærer man at skille tingen i sig selv, fra tingens betydning (udvikling af symbolsk/abstrakt tænkning)
- I legen lærer man at styre sig, og styre sig sammen (udvikling af selvregulering og autonomi)

Legens funktion for udviklingen

- **Leg => fantasi, kreativitet, sprog, selv-regulering, koncentration, planlægning, og socialitet udvikler sig igennem**
- **Fantasi og kreativitet kommer ikke af sig selv – det opstår gennem legeaktiviteter**
- **Leg = modstandsdygtighed (jv resiliensforskningen)**

Udvikling i legen

- 2-3 parallel leg med det de kender og det de har (det mulige)
- 3-4 leger gensidigt med roller de kender og det de har
- 5-> større gensidighed roller/positioner ud fra fantasien med det de ikke har og det de ikke kender (det umulige)
- Ting og rums betydning

Leg som symbolsk aktivitet

- **Gennem leg lærer barnet at adskille tingenes betydning fra tingen i sig selv => frisætning fra barnets situationsbundenhed (fra 3 år)**
- **Legen => overgangsform til abstrakt tænkning**

Leg: fantasi og regler

- **I legen følger barnet både den mindste og den største modstands lov**
- **Mindste: fantasien er drevet af barnets ønsker**
- **Største: indenfor nogle rammer/regler som kulturen sætter**
- **= meningsfuld kreativ og krævende aktivitet**

Abstrakt og symbolsk tænkning

- Den første øvelse i at forbinde ting der ellers eksisterer adskilt – på en meningsfuld måde = kreativitet
- Legen er kilde til alle senere former for kreativitet
- ”Denne her pude er et skib, gulvet er et hav og se nu sejler jeg ud”

Leg og læring i børneperspektiv

- Læring er et personligt forehavende – ligesom legen er det.
- Hver gang man lærer noget om verden lærer man også noget om sig selv i verden (Bang 2009)
- Børn lærer af alle deres erfaringer – særligt småbørn lærer mest af de erfaringer de får på baggrund af eget engagement (indre motivation)
- Det som barnet er optaget af – lærer barnet af

Leg er frivillig

- Børn lærer når de leger - men de leger ikke for at lære
- Når læring sniges ind i legen – holder det op med at være leg (spontan, frivillig, selvgenereret, uden faste endemål)

At lege sammen kræver:

- **Have ideer og formidle dem**
- **Forhandle og enes**
- **Følge fælles spilleregler**
- **Være fleksibel og lytte**
- **Opgive kontrol og selv kunne tage kontrol**
- **Vente og give plads til andre**
- **Tage hensyn og dele**
- **Koncentrere sig og følge en fælles plan**

- **= selvregulering indenfor demokratiske og solidariske idealer**

Legens værdi for barnet

- **Børn leger for at lege**
- **Hvad er det bedste ved børnehaven? at lege med sine venner!**
- **Et Eksistentielt projekt for børn**

Leg fra barnets perspektiv

- adgang til fællesskab og venskaber
- sjov, alvorlig og vigtig
- hvem må være med?
- hvem skal være hvem?
- Hvem bestemmer hvad?
- Hvem skal have hvad?
- Positioner (social identitet)

Indflydelse i fællesskab

- **En legegruppe mødes ofte om mange motiver**
- **1) at være sammen om legen**
- **2) at lege med bestemte andre**
- **3) at lege en bestemt leg (tema)**
- **4) at agere i en bestemt rolle og position**

Den sociale identitet

- I fantasilegen agerer man i en rolle og har en særlig funktion
- Det kalder jeg også for positionen i legen.
- Den svarer tilbage i børnenes relationer og erfaringer med hinanden fra hverdagen
- = hvem er jeg i de andres øjne (social identitet)

Leg giver alsidige erfaringer

- **Børn har ikke lige adgang til lege og legegrupper -> Venskaber giver adgangen.**
- **Opmærksomhed på socialt hierarki (alder, køn og popularitet)**
- **forskellige legegrupper => forskellige erfaringer med den sociale identitet**
- **Alsidige erfaringer er godt!**

Børn leger med:

- **Kulturel viden og kulturelle ressourcer (manuskripter)**
- **personlig erfaringsverden**
- **sociale identitet i børnehaven**
- **NB: børn kan mangle (fælles) viden at lege ud fra**

Legestrategier og legekultur

- **Børnene udvikler legestrategier og overdrager normer til hinanden = legekultur (Corsaro)**
- **Strategiernes funktion: adgang, justering, beskyttelse**
- **Nogle børn behøver hjælp til at benytte og aflæse strategierne**

Normer i Legegrupper

- **Indgangsstrategier**
- **Eksklusionsstrategier**
- **Udgangsstrategier**

Indgangsstrategier - hvordan de virker

- *Må jeg være med?* (direkte verbal strategi 😞)
- *Må jeg være faren?* (direkte verbal strategi + observation)
- *Skulle jeg ikke lave is til Jer?* (indirekte verbal strategi, der bygger på observation af legen, hvor barnet handler sig ind i legen og udfylder en funktion 😊)

At få alle med

- En særlig udfordring i vores måde at lave daginstitutioner på er at sikre alle børn en værdig adgang til legens fællesskab
- Fokus på sociale kompetencer
- Fællesskab og inspiration udefra
- Opmærksomhed på glidninger og skift i børnegruppen: venskaber og relationer

Ikke al leg er "god" leg

- Det er den fordybede leg der er udviklende
- Fordybet leg kræver nogle gode rammebetingelser og nogle kompetencer i barnet/børnekulturen
- Hvad skal man se efter i børnenes leg?

Kvalitetskriterier

- Fordybelse i legen (den varer noget tid)
- Fællesskab om legen (legegruppen leger samordnet ud fra et fælles tema)
- Legen skrider frem (børnene udvikler deres leg (udvidelser, nye temaer, nye steder)
- Legen behøver ikke være specielt *sjov* for at være god!

Opsummering

- (små)børn lærer og udvikler sig gennem leg
- Fordi legen er frivillig og selv-genereret (selvbestemmelse og engagement) og fordi legen er en symbolsk handling (kreativitet og abstraktion) bliver læringen effektiv og positiv for barnets lærelyst og selvtillid
- I legen bliver barnet en person for andre og for sig selv – som kan klare noget!

Et eksempel

- **Simon: Nu siger Jeg noget! (rejser sig vredt). I har taget Kaspers puder.**
- **Carina: Nej.**
- **Simon: Jo, I stjæler Kaspers puder.**
- **Carina: De lå bare på gulvet (råber efter ham).**
- **Simon: Nej, I stjal. (Simon henter pædagogen Morten).**
- **Karl: Se hvor god hule de kan lave, og vi kan næsten ikke lave nogen.**
- **Pædagog Morten: Hvorfor kan I ikke dele puderne?**
- **Simon: Jamen det var mig og Kasper, der legede det først (klagende).**
- **Kasper: Vil du ikke med ind og tegne Simon?**
- **Simon: Jo, ok. I kan få alle vores puder, for vi går nu.**

- Karl, Carina og Martin i kor: Tak. (Carina og Karl lægger sig oven på Martin og puderne og griner).
- Martin: Skal vi ikke dele alle puderne? Nej, Sku vi ikke bygge en hule?
- Karl: Jeg har en idé. (Han og Carina begynder at bygge. Martin sidder med sin dukke i hånden. Han bliver efterhånden begravet i puder og mast af madrasser.)
- Martin: Hjælp mig lige. (råber han fra under en pude. Han råber syv gange, før de reagerer.)
- Carina: Jeg vil lege mor og far og børn. (Karl stiller en væg op. Carina leger babyen).
- Carina: Bu bi da da di du bu...(med babystemme. Martin ser fascineret på hende og lytter til hendes babylyde med åben mund).

- **Carina: Karl, du opdagede, at jeg sejlede væk på denne her. (Hun er ude midt på gulvet på en pude).**
- **Karl: Ok.**
- **Carina: Baba, bu da. Babadu bi. (Martin følger hende spændt).**
- **Karl: Slemme baby. (skælder ud). Så skulle du gå ind på dit værelse. (Han slæber hende til hulen).**
- **Carina: Så skulle I kilde mig for at få mig derind. (Hun holder Martins dukke i hånden. Karl kilder hende på maven. Hun griner og møver sig, som flugt fra kilderiet, ind i hulen).**
- **Carina: babuda. (inde fra hulen).**
- **Carina: Den hedder 'Babuda'. (stikker hovedet ud af hulen og peger på dukken. Martin storgriner og ler, mens hun 'babler' videre. Han ser helt henført på hende).**
- **Martin til mig: Jeg skal have dukken med hjem, når jeg bliver hentet.**

- **Martin: Skal jeg sove herude? Hvor skal jeg sove? Er det her måske en speciel hule?**
- **Karl: Ja. (han er også kravlet ind i hulen og kigger nu ud).**
- **Carina: Dida babu, du ba di. (Martin griner, men er lidt utilfreds med at sidde udenfor hulen).**
- **Karl: Ja, det er en speciel hule, du har (spreder et tæppe ud, så Martin også er dækket. Martin ser glad ud igen. De ligger i hulen).**
- **Carina: Babidadubada, min baba.... Baby skynd dig. Babuda skal ind. (De lægger dukken ind i hulen). Nu skal Babuda sove.**
- **Martin: Jeg snorkede (snorker højt).**
- **Carina: Ikke snorke så højt, du vækker Babuda! (Martin hyler af grin. Han ser på mig og fortæller).**

- **Martin: Carina må godt lege med min Julius derhjemme fra (store øjne). Hun kalder den for 'Babuda'. (forbløffet og med blussende kinder).**
- **Jeg selv: Ja, hun siger også sjove lyde.**
- **Martin: JA! Hun må gerne lege med den, selvom den er min hjemmefra. 'Babuda' (siger han for sig selv og griner lidt).**

Det pædagogiske og fysiske legemiljø

- Jeres vigtige rolle
- Hvad er et godt legemiljø (fysisk og pædagogisk)
- Hvordan kan de voksne bidrage til legen og legemiljøet?

Kvalitets parametre

- Der er mange veje til "det gode" og mange måder at indrette sig godt på!
- At arbejde bevidst med det vigtige lege- og læringsmiljø (arbejdsdeling, observation, tilrettelæggelse)
- God balance mellem fri leg og aktiviteter med voksne (50/50)

Fysiske steder har sociale konsekvenser

- lidt plads
- store grupper
- For få lege-remedier
- Åbne rum uden opdeling
- = konflikter, støj-niveau, ufokuseret aktivitet, flere sygedage (for både børn og voksne)
- Nogle sociale problemer har fysiske løsninger

Hvad virker i det fysiske indendørs miljø?

- Tydelig rum-identitet
- Rum i rum
- Rigelighed af varieret alderssvarende legetøj
- Transparens og orden
- Muligheder for alsidige bevægelser
- Varierede sansemiljøer
- orientering/selvsikkerhed
- afskærmning/ fordybelse
- Kreativ koncentreret leg
- Målrettet og koncentreret brug af ting og rum
- Motorisk udvikling og øget koncentration
- Æstetisk/taktile oplevelser

De små og de store børns behov i indretningen

- **2-3 parallel leg med det de kender og det de har** (store bløde genstande, faste installationer som de små kan udvikle hilse-ritualer og gentagelseslege omkring – legetøj der ligner)
- **3-4 leger gensidigt med roller de kender og det de har** (udklædningstøj, rigelige remedier, gemmesteder og afskærmede rum)
- **5-> større gensidighed roller/positioner ud fra fantasien med det de ikke har og det de ikke kender (det umulige)** (samme behov, men mere flertydighed og byggematerialer der kan bruges "efter eget hoved")

Hvad virker i det fysiske udendørsmiljø?

- Anderledes bevægemønstre
- Naturlige miljøer (skov/strand) => mere varieret leg og bevægelse
- Legepladser: løse dele og "stier" barnet kan bevæge sig rundt i (kreativ leg)
- Faste installationer – uden løse dele (mindre variation i leg og bevægelser)
- Gemmesteder/huler=> fantasileg

At skabe gode legerum

- **Stimulere og give plads til barnets spontane ytringer og meningsdannelse – tilgodese legen ved selv at være legende**
- **Opmuntre til variation og tage initiativer til at udvide børnenes egne lege**
- **Tilrettelægge stimulerende miljøer for forskellige lege: ting, indretning, afskærmning - TID**
- **Observere og inspirere legen (intervenere, forebygge/håndtere konflikter)**

En legende tilgang til legen

- **En legende attitude hos Jer opfordrer til leg blandt børn**
- **Betragt legen som primær aktivitet og projekt for børnene**
- **Andre aktiviteter kan understøtte legen i stedet for at legen blot er noget der foregår ind i mellem de andre ting**

Måder at arbejde med legen

- **At gå foran** (træne legestrategier ved at lege med- instruere i nyt legemateriale og lære fra sig)
- **At gå ved siden af** (observere og assistere løbende, give idéer, remedier og mægle)
- **At gå bagved barnet** (at observere i baggrunden – kun gribe ind ved konflikt)

At gå foran

- **Direkte: træning i legestrategier og selv deltage som rollemodel i legen**
- **Tage initiativ til lege**
- **Deltage i lege**
- **Være styrende**

At gå bagved

- **At tilrettelægge godt for leg og tilgodese legen (i fysisk og pædagogisk indretning)**
- **At observere børns leg og dermed opfange hvilke dynamikker der er på spil i gruppen – hvad der engagerer og interesserer børnene**
- **Se efter hvilke børn der er med hvordan? I hvilke positioner og i hvilke roller?**

Måder at gå ved siden af

- **At være til rådighed fra sidelinjen**
- **At observere og gribe ind med inspiration og forslag (vil I ikke hellere lege i puderummet?) eller hjælpe i konflikter så legen ikke bryder sammen (Nej, Eva – du må dele tingene med Anna, ellers bliver hun ked af det og vil ikke lege mere)...**

Sum med sidemanden

- **Hvad gør I mest hos Jer – og hvornår...**
- **Går I foran?**
- **Går I ved siden af?**
- **Går I bagved?**

- **Hvad tænker I om det I gør?**
- **Sum med sidemanden 10 min**

Opsamling på summeriet

Den voksnes rolle

- For de fleste børnehavebørn er det tilstrækkeligt at den voksne går bagved eller ved siden af (for at støtte legen).
- Børn der oftest leger alene eller leger parallelt i stedet for fælles fantasilege efter 3+ har ofte *svagt fælles opmærksomhedsfokus*

Legen i et godt legemiljø

- **Et godt legemiljø er også et miljø hvor der tilbydes gode inspirerende aktiviteter som voksne sætter i gang og deltager i**
- **Gennem interaktion med voksne lærer børn de færdigheder de har brug for til at kunne lege sammen!**
- **Legen er vejen frem både hvad angår trivsel, læring og udvikling**

- Tak for nu 😊

litteratur

- Agnes Andenæs, 2012. Hvilket barn? Om barneliv, barnehage og utvikling, nordisk barnehageforskning, vol. 5, nr. 1. s. 1-14.
- Jytte Bang, 2008, *An environmental affordance perspective on the study of development: artefact, social other, and self*, i M Fleeer, M Hedegaard & J Tudge (red) , Childhood Studies and the Impact of Globalization: Policies and Practices at Global and Local Levels World Yearbook of Education, vol. 2009, Taylor & Francis, s. 161-181.
- Brostrøm, S. (2012). Preschool teachers view on learning in preschool in Sweden and Denmark, link til artiklens resultater: <http://www.boernogunge.dk/internet/boernogunge.nsf/0/ACDD58C1553EF5F3C12578E700302D65?opendocument>
- Corsaro/Eder 1990. children's peer culture. <http://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.so.16.080190.001213>
- Howes, C. (2012). Social play of children with adults and peers, in *The Oxford handbook of the development of play*. Oxford University Press.
- Kragh-Müller, G. (2010). *Perspektiver på kvalitet i daginstitutioner*. Forskningsrapport, DPU, Aarhus Universitet.
- Kvællø, Ø. (2013). Børn i risiko. Samfundslitteratur
- Ringsmose, C. (2010). Kvalitet I Systemperspektiv. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 47 (2), s. 115-124. Tema: kvalitet I daginstitutioner. Skolepsykologi. Dk
- Socialministeriet, 2005. *Pædagogiske læreplaner i dagtilbud*: undervisningsmateriale.
- Schousboe, I. (1993). Den onde leg- En udvidet synsvinkel på legen og dens funktioner. In, *Nordisk Psykologi*, vol. 45 (2), pp. 97-119.
- Schousboe, I. (2000), *Udviklingspsykologi og børn i virkeligheden*. I nærheden- en antologi om børneperspektiver.
- Schousboe, I. (2002). Et livsforløbsperspektiv på leg. *Psyke & Logos*, 23, 395-411.
- Sommer, D. (2015). Tidligt i skole eller legende læring? Evidensen om langtidsholdbar læring og udvikling i daginstitutionen. I Klitmøller, J. & Sommer, D. (red.). *Læring, dannelse og udvikling*. Hans Reitzels Forlag. S. 61-83.
- Vygotsky, Lev (1933). *Play and its role in the mental development of the child*. <http://www.marxists.org/archive/vygotsky/works/1933/play.htm>
- Winther-Lindqvist, D. (2006) *Skal vi lege? Leg, identitet og fællesskaber i børnehaven*. Frydenlund.
- Winther-Lindqvist, D. (2013). Iagttagelse af børns leg I børnehaven, I Mark, K. (red.). *Pædagogers arbejde med sprog og billeder*. 2 oplag. Professionsserien. Akademisk Forlag. 139-163.